

Kulturarven i lokalmiljøet
- aktører og arenaer i endring

Statssekretær Heidi Sørensen

Riksantikvarens
kommunekonferanse 2008
Trondheim 12.11.08

Stikkord: Levanger – jernutvinningsovn ved Stiklestad – spor i lokalmiljøet fra før vikingtida.

Bilde: Gamle trehus og bryggene i Trondheim skaper historisk og kulturell identitet

Trondheim: Flott by med rik kulturarv!

I oktober delte Erik Solheim ut bymiljøprisen til Trondheim.

Årlig pris – til kommune som samarbeider godt med ulike aktører for bedre lokalmiljø.

Bilde: Brann på Bryggen i Bergen høsten 2008

Katastrofe som rammer oss alle. Folk opplever sorg. Noe blir borte, en del av byens identitet forsvinner. Gjør noe med oss.

Tittelen på kommunekonferansen: kulturarven i lokalmiljøet.

I lokalmiljøet finner vi kulturminnene, kulturarven. Bidrar til å skape levende lokalsamfunn – selve bærebjelken i kulturminneforvaltningen.

Lokalsamfunnet – framtidens arena – for samfunnsutvikling, for samarbeid om kulturarven.

Mange viktige aktører samarbeider på denne arenaen: forvaltningen, museene, frivillige, politikerne.

Viktige brikker for å sette kulturminnepolitikken ut i livet.

Budsjettet 2009

Økning på kulturminneområdet

68 millioner, særlig til arbeidet med å sette i stand fredede kulturminnene

Miljøverndepartementet, Heidi Sørensen, 12.11.08, Trondheim Foto: Statsbygg

Bilde viser Finansdepartementet. Foto: Statsbygg

Regjeringa setter breidsida til. Flott budsjett for miljøvernområdet, inkludert kulturminnene.

Budsjettøkningen = satsing på å få satt i stad freda og fredningsverdige kulturminner.

Mål: ta vare på et representativt utvalg kulturminner som forteller om vår historie – historien til alle folkegrupper, alle sosiale lag og om alle perioder i landets utvikling.

Økning på kulturminneområdet: 68 millioner, særlig til arbeidet med å sette i stand de freda kulturminnene.

Tekniske og industrielle kulturminner

Foto: Roger Lindstad © Riksantikvaren

5

Miljøverndepartementet, Heidi Sørensen, 12.11.08, Trondheim

Foto: Tyssedal. **Industrialiseringa – tekniske og industrielle kulturminner**

Stor respekt for det som skjedde i Norge for hundre år siden. Fra bondesamfunn til industrinasjon.

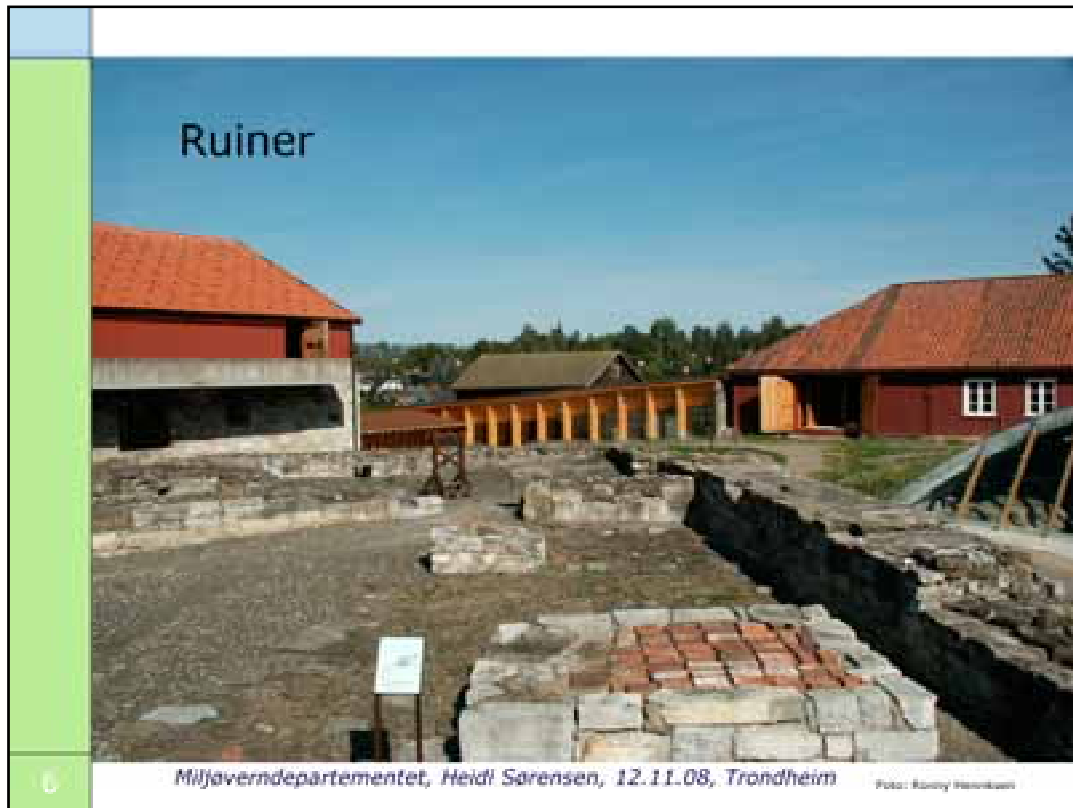
Mange ulike aktører samarbeida om å bygge industrilandet Norge. Mye av grunnlaget for dagens samfunn lagt. Mange stolte minnesmerker etter denne perioden.

Representerer dagliglivets kulturminner – uerstattelige spor etter viktig periode i landet historie – også politisk historie – framveksten av arbeiderklassen.

Regjeringen tar spesielt godt vare på ti av de tekniske og industrielle kulturminnene. Det er nødvendig å styrke denne delen av kulturhistorien.

Arbeidet med å sette dem i stand og vedlikeholdet dem, er veldig ressurskrevende og etterslepet har vokst. Dette vil vi gjøre noe med.

Budsjettøkning: ni millioner.

Bilde: Domkirkeodden på Hamar.

Rundt i landet finnes 90 **ruinanlegg** fra middelalderen. Stort arbeid gjøres med å ta vare på dem og gjøre dem tilgjengelige.

Budsjettøkning: 3 millioner.

Bilde: Skipladner, ett av to fartøy som er freda

Fartøyvernet: en av de store vinnerne i 2009 – 13 millioner kroner ekstra.

Regjeringen følger opp løftene fra Soria Moria-erklæringen: nasjonalt løft for fartøyvernet.

Fartøyene og sjøfolkene har spilt en stor og viktig rolle i utviklingen av den norske velstanden.

Sentrale kulturbærere i samfunnet.

Avgjørende betydning for kystlandet Norges hukommelse.

Frivillige lag og foreninger gjør en formidabel innsats.

Verdensarven – Bryggen i Bergen

Foto: Britt Kjøvhaug, Wikisamband

Miljøverndepartementet, Heidi Sørensen, 12.11.08, Trondheim

Verdensarven: økning på 13 millioner – til nye tiltak.

Bryggen i Bergen: Norge har et spesielt ansvar for å vedlikeholde og sette i stand husene.

Store utfordringer: Både ekstremvær, med springflo (klimatilpasning), og faren for brann.

5 millioner av de tretten skal brukes til arbeidet med å sette i stand Bryggen.

Verdensarv - Vega

Før og etter restaurering av Vega

9 Miljøverndepartementet, Heidi Sørensen, 12.11.08, Trondheim Begge foto: Berge Landstad © PikkandGården

Bildene: Verdensarvområdet Vega – før og etter restaurering.

En vesentlig del av budsjettet vil gå til å styrke forvaltningen av naturdelen i verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap – Geirangerfjorden og Nærøyfjorden.

Kulturminnefondet

De fleste kulturminnene er ikke freda. Må også tas vare på.

Det gjør vi blant annet gjennom tildelingen over kulturminnefondets budsjett.

Ca 2/3 av fondets midler deles ut til verneverdige kulturminner som ikke er freda.

Gjennom fondets midler kan vi da yte tilskudd til sikring og vedlikehold av kulturminner som ellers ikke får tilskudd fra det offentlige.

Neste års budsjett: øker fondskapitalen med 200 millioner. Da har den totalt økt med 800 millioner siden vi overtok høsten 2005, og er nå på 1,2 milliarder.

Verdiskapingsprogrammet. Bilder: Tre av Riksantikvarens pilotprosjekter

Til venstre – Porto – Franco – Frihavnsdagene i Kristiansand.

I midten – Hammerdalenprosjektet i Larvik - skal utvikle en "ny" bydel med grunnlag i områdets historie, karakter og kulturminner. Man vil bruke stedets kulturminneverdier som ressurs for å tiltrekke nye næringer, som erstatning for arbeidsplasser som er blitt borte.

Til høyre: Fjell festning – del av prosjektet "Perler i Nordsjøløypa" i Hordaland. Viktig statlig virkemiddel for å ta vare på verneverdige kulturminner som ikke er fredet.

Målet med programmet: Ta kulturminner tatt i bruk i utviklingen av lokalsamfunn og lokalt næringsliv

Spre kunnskap om hvordan bærekraftig bruk av kulturminner fremmer næringsutvikling og styrker lokalsamfunn og regioner

Utfordring til dere: Se natur og kultur i sammenheng. Vis hvordan natur- og kulturarven sammen danner grunnlag for lokal verdiskaping.

Bilder: Prosjektene Pilegrimsleden og Hamningberg (innfelt).

Samarbeidet rundt **verdiskapingsprogrammet** på kulturområdet er så vellykket at regjeringen har kopiert konseptet og satt i gang et verdiskapingsprogram på naturområdet.

Målet med naturverdiskapingsprogrammet:

Øke verdien av verneområder og andre naturområder slik at distriktene får muligheten til å utnytte naturområdene sine, økonomisk, gjennom næringsutvikling og turisme.

Nok en gang: natur og kultur – to sider av samme sak.

	<h2>Plan- og bygningsloven</h2> <ul style="list-style-type: none"> • Ny plandel i loven • Trer i kraft i 2009 • Relevant for arbeid med lokal kulturarv	
13	<small>Miljøverndepartementet, Heidi Sørensen, 12.11.08, Trondheim Foto: Marianne Gjerm</small>	

Ny plandel i Plan- og bygningsloven

Ny plandel – et verktøy for kommunene til bruk i det daglige arbeidet med å ta vare på kulturminnene.

Trer i kraft neste år (1. juli). Viktig lov for lokalsamfunnene.

Mange muligheter for aktivt å trekke ulike aktører inn i utviklingen av lokalmiljøet – til å drive lokal politikk. Bruk dem.

Stikkord: medvirkning.

Nytt begrep i plan- og bygningsloven: **hensynssoner**

Større hensyn til kulturarven i planleggingen.

Sikre kulturminnene gjennom å opprette sikringszone rundt kulturminnet – bedre sikring.

Bygninger: både eksteriør og interiør kan sikres ved hjelp av denne bestemmelsen. Godt alternativ til fredning.

Gir befolkningen muligheter til å ta initiativ til å sikre kulturminner og landskap.

Fredning fortsatt statlig virkemiddel.

Muligheter for å sikre større mangfold – jf stortingsmeldinga om kulturminner – ta vare på representativt utvalg.

Jobben gjøres i kommunene.

Bilde: Seterdrift og kulturlandskap i Trollheimen i Sør-Trøndelag.

Bevaring av kulturlandskapet – sammenhengen mellom kultur og natur.

Utfordring – ønske om hyttebygging og helårsvei for å øke tilgjengeligheten til hytteområder.

Bestemmelsene om bygging i **strandsonen** blir strengere i den nye plandelen til Plan- og bygningsloven.

Skal lages statlige retningslinjer for en differensiert strandsonopolitikk. Planleggingen i kommunene må i større grad tilpasses de lokale forholdene.

Må i større grad se helheten i planleggingen. Utbyggingsinteresser veies mot miljøhensyn på det enkelte stedet.

Noen steder vil det være naturlig med næring og utbygging helt inntil vannet. Andre steder må man trekke bebyggelsen langt vekk fra kysten.

Man må ta mange ulike hensyn – til miljøet, deriblant kulturminnene – både over og under vann.

Statlige retningslinjene skal gjøre det enklere, både for kommunalforvaltningen, lokalpolitikere og innbyggerne å forholde seg til plan- og bygningslovens strandsonestemmelse.

Bilde: Oscarsborg festning i Drøbaksundet – Tryllefløyten.

Neste år – **kulturminneår**. Skal vise fram det flotte som skjer med, rundt og i kulturminnene.

Ikke et "politikerår" – vi trenger hjelp fra alle ildsjelene ute i lokalsamfunnet.

For å ta vare på kulturminnene trenger vi engasjement – bredt lokalt, regionalt og nasjonalt.

Gjennom kulturminneåret – legge vekt på verdien kulturarven har for lokalsamfunnet.

Mål: Det enkelte lokalsamfunn skal bli i stand til å leve i og med kulturminnene.

Nøkkelord for vellykket kulturminneår: Aktivitet – Deltakelse – Glede – Engasjement – Stimulering – Motivering

Tema: dagliglivet kulturminner – arbeidslivets kulturminner

Bilde: Selbuvotter. Tradisjonelt norsk håndarbeid. For mange et bilde på det "det typisk norske".

Mangfold – vise hele spekteret av kulturminner, også de som representerer det flerkulturelle samfunnet.

Siste 35-40 år: Norge blitt samfunn med langt større mangfold – kulturelt, religiøst, verdimeisig.

Dagens samfunn – mennesker med ulike opprinnelse, ulike språk, ulike tradisjoner, ulike skikker.

Store utfordringer. Disse ulikhetene, dette mangfoldet skal gjenspeile seg i kulturminneåret.

Få fram urbefolkningens kulturminner, de nasjonale minoritetenes kulturminner, kulturminnene fra nesten 40 års innvandring – alle som del av dagliglivets kulturminner og våre felles omgivelser.

Kulturminneåret 2009 – forlengelse av Mangfoldsåret 2008. Kulturarven skiller ikke, den forener, ulike folkegrupper.

Dagliglivets kulturminner

Bilde: Telefonens utvikling - dagliglivets kulturminner.

Hvor lenge vil vi se den røde telefonkiosken i hverdagen – og hvilke av dagens mobiltelefoner kommer til å havne på museum?

Kulturminner på museum...

...og kulturminner
i bruk i hverdagen

Bilder: Stabbur på folkemuseet i Oslo. Levanger jernbanestasjon i Nord-Trøndelag er fredet.

Mange forbinder kulturminner og kulturarv med museer – men mye av kulturarven omgir vi oss med i hverdagen.

Mange flotte markeringer i kulturminneåret:

Hundre år siden Bergensbanen ble fullført. Kjempeløft: kostet helt statsbudsjett den gangen!

Hva med i dag: Regjeringa fått til løft for jernbanen, men langt fram.

Egne erfaringer med jernbanen. Gamle jernbanestasjoner – flotte perler.

Noen kulturminner er veldig gamle og har fått vernestatus - som denne gamle steinbroa på Straumen i Nord-Trøndelag....

22

Miljøverndepartementet, Heidi Sørensen, 12.11.08, Trondheim

Foto: Marianne Gjems

... andre ting er kan være gamle uten at de regnes som kulturminner – men de vitner likevel om en svunnen tid og er en del av kulturarven

– som dette nedlagte poststedet - på en øy ute i havgapet - der postkassen fremdeles får stå i fred, selv om postbåten sluttet å komme for 20 år siden!

Lære barn og unge om kulturarven

23

Miljøverndepartementet, Heidi Sørensen, 12.11.08, Trondheim

Foto: T. Langemoen,
Onøy/Lunby skole

Bilde: Skolebarn rydder en gammel ferdselssti langs Onøya. Stien går i skogsterreng og brukes både av dyr og mennesker. Stien var delvis gjengrodd og elevene har rydda bort trær og einer slik at det ble lettere å ta seg fram. Ryddingen er gjennomført som et ledd i Norsk kulturarvs ryddeaksjon 2007 i samarbeid med Nettverk for miljølære.

Viktig å lære barn og unge om betydningen av å ta vare på kulturarven.

Inspirerende å lære om historie utenfor klasserommet.

Nettverk for miljølære.

Mange aktører inn i kulturminneåret:

Norges kulturvernforbund – paraplyorganisasjon for 19 organisasjoner på kulturarvfeltet – fått hovedansvaret for koordinere innsatsen.

Viser at vi ønsker å fremme samarbeidet mellom ulike aktører – offentlig, privat, frivillige.

Oppfordret kommuner og fylkeskommuner til oppnevne kontaktperson.

Alle fylker utenom Oslo gjort det.

Kontaktpersoner for 220 kommuner.

Vi går kulturminneløypa i Trondheim – 3. februar 09

Foto: Miljøverndepartementet

Velkommen til åpningen av kulturminneåret 2009!

Foto: Forvarerbygg

25

Miljøverndepartementet, Heidi Sørensen, 12.11.08, Trondheim

Bilder: Erkebispegården og U-båtbunker Dora på Trondheims Nyhavn.

Åpning av kulturminneåret skjer i Trondheim 3. februar 2009.

For å understreke dagliglivets kulturminner – arbeidslivets kulturminner, skal åpningsarrangementet være på **Marienburg** – stor toghall der Mantena driver ettersyn og vedlikehold av lokomotiv. Teknisk og industrielt kulturminne.

Etterpå: kulturminneløypa i Trondheim. Innom **Erkebispegården**.

For å vise spennvidden: festmiddag i **Dora** – ubåtbunker, som nå huser regionavdelingen til Statens senter for arkiv, bibliotek og museum – AMB-utvikling – også musikkcenter for rock, bowlinghall, lager, verksted ...

Godt eksempel på ny bruk i kulturminne. Og som om dette ikke var nok: ubåtvesenet er også hundre år neste år!

Oppfordring: delta i de mange aktivitetene der finner informasjon om på kulturminneårets nettsider.

La oss gå sammen inn i kulturminneåret 2009!